

Април - Май 2005

Първо чудо - граница. След няколко часа чакане, бутане у блъскане минах тайландската граница и още преди да влезна в Камбоджа пред очите ми се откри неголям "град" в ничия територия. Тълпата от опашката изчезна в него, сливайки се с многобройните просяци, продавачи и хамали, тикащи колички пред себе си, а аз добросъвестно започнах да се лутам, търсейки някой, който да подпечата паспорта ми. Най-накрая намерих малко гише, покрай което безнаказано минаваха тълпи от деца, пешеходци, хора с велосипеди и след кратка проверка влезнах легално и без очакваните перипетии. Явно и тайландци и камбоджанци бяха разбрали, че дербействането на туристи не е особено доходно занимание, а в следствие в ивицата между двете граници бе изникнал "градът" с няколко казина, хотели, безмитни магазини, десетки ротативки и още повече двуръки бандити (със сигурност световният център на хазарта не е нито в Лас Вегас, нито в Монте Карло или Есторил, а някъде из Азия - азиатците използват всяка възможност да залагат и губят на комар и "градът" бе само една микроскопична част от големия бизнес). Видях надпис - "Камбоджанската граница е отворена между 7:00 и 20:00 часа" - но бързо разбрах, че през нощта границата е още по-отворена. Работното време показваше само кога шансовете ти да подпечаташ паспорта си не са нулеви. Реших да направя проверка и сливайки се с тълпата, още към 7 вечерта минах два пъти през границата без някой да се поинтересува от мен, а след един месец подобна история се повтори и на излизане от съвсем друга граница. Визата струваше излишни 20\$.

Второ чудо - валута. Местният еквивалент на тоалетна хартия в Камбоджа се нарича риел, а риелът е една изключително нереална и епизодична валута. Банковата система тук се намира в зародиш, парите се сменят навсякъде (буквално), а още по-интересно е, че там където по случайност е написан обменен курс, обикновено курсът на риела липсва. Аз превръщах доларите в тайландски батове, може би със същия успех щях да сменям и лаоски кипове за монголски тугрици, но почти никой не се интересуваше от местната валута. Навсякъде по страната плащаш в долари или батове, а риелът се използва само като дребна разменна монета. Деноминациите на банкнотите са на стойност от 2.5, 12.5, 25 и 50 цента, а най-голямата от тях, която видях само един-два пъти бе 2.5\$. 1\$ тогава вървеше за 4000 риела и 1 бат - за 100, така че ако трябва да платиш 15 000 риела за хотел даваш примерно 3\$ плюс 20 бата плюс 1000 риела. Елементарно нали, а на пазара се научавах да смяташ и със скоростта на калкулатор. Една от малкото банки, които напук на всичко съществуват в Камбоджа, се нарича Канадия - копродукция между уволнени банкери от разпадналата се вече национална банка и емигранти в Канада. Това финансово чудо предлагаше нечувани за страната услуги като банкова сметка, лихви, влогове в злато и дебитни карти, с които може да теглиш на всеки от 4те автомата в страната. Сметките и автоматите естествено работят само с долари, но банките така или иначе са само една излишна институция, до която нормалният човек няма допир. Камбоджа е една от малкото страни, където парите на семейството седят в портфейла или най-вече дрехите, гащите и сутиена на жената. В златарските магазини, които играят ролята на банка за дребния човечец, търговията също се върти предимно от жени, а още по-древните китайски хроники се споменава, че първата работа на китайските пришълци в страната била да се оженят, защото в противен случай шансовете им да пробият били нулеви. Не искам да упреквам местните жени, но Камбоджа определено бе най-бедната страна от досегашните ми странствания из Азия и като доказателство през едномесечния си престой за пръв път не намерих нито една банкнота по улиците. Не само това, но даже и кокосовите орехи по селските пътища бяха продупчени, изпити и оглозгани.

Трето чудо - транспорт. Още в пограничния Пойпет ми направи впечатление липсата на автобуси. Хората вместо това се возеха на платформи, дърпани от мотори, на платформите на открити джипове, на биволски каруци и на всякакви приспособления с

Пътепис: Камбоджа – Страна на чудесата и един ужас

по 2-3 колела. На няколко пъти, при спиране и слизане, предната гума на моторите се вдигаше във въздуха заедно с шофьора, а тълпата се изсипваше от задната част на количката като пясък от самосвал. В последствие намерих и автобусите, които обслужват само няколко града, между които по случайност има асфалтови пътища... обикновените пътища са покрити със сгурия, осеяни с хиляди дупки и насечени от изсъхнали реки, през които само при късмет има железни полуразбити и полуразпаднати мостове. На няколко пъти се возих на откритата платформа на джип, където на около 5-6 м² пространство се събират (по скоро наблъскват) около 25 човека плюс багажа, чувалите, децата и задължително 1-2 мотора. Моторите се връзват вертикално с въжета - така те не само заемат, но и създават допълнително място за още хора, които се качват и возят на седалките им. В затворената кабина на джипа (където цената е по-висока) обикновено има 6 души плюс шофьора, а върху кабината има място за още четирима. Най-смелият се вози на лявата част на капака, за да не закрива гледката на шофьора - така рекордът от 36 плащащи пътника бе поставен между Сием Реап и Сисофон, на няколко пъти още стопаджии се опитваха да намерят място из безформената купчина, но не успяваха - джипът бе пълен до край. Невъзможно е да си представите какво се получава, когато цялата тълпа в един момент огладнее и започне да се тълче с ориз, тофу и мазни мръвки, а джипът неистово и пъклено се носи над дупките и червената земя, завихряща се на прашни облаци, поглъщащи пейзажа наоколо и проникващи по дробове, коса, кожа и дрехи - навсякъде. След такива пътувания краката ми винаги бяха изтръпнали и вкочанени, а брадата и дрехите се оцветяваха в розово, но гледката на мотори, натоварили по 40-50 кокошки, няколко клетки с плъхове или 3 живи прасета, вързани зад водача, донякъде възнаграждаваше за несгодите. Друга натрапчива гледка бяха и местните бензиностанции, които (дори и като махнем факта, че всички бензинджии са заклет пушачи) само в най-редки случаи работят според бедните ни представи. Обикновено на бензиностанциите няма ток, колонките са разбити, а вместо брояч върху тях са закрепени няколко шишета с дизел и бензин, различаващи се само по цвят и цена. До шишетата има ръчна помпа, която води към бидоните с гориво, а наоколо се търкалят празни стъклени бутилки. Може би тук му е мястото да спомена, че в Камбоджа не видях нито един мотоциклет с номер. Половината от колите бяха също без номера, а полицаите, които на места се заяждаха за претоварени джипове, автомобили и автобуси не правеха никога проблем за липсващ номер. Може би тук трябва да спомена, че в Камбоджа няма никакъв градски транспорт и тази задача се поема от мотористите, които разкарват пътници (даже с огромен багаж) насам-натам срещу скромно заплащане. В същото време се виждаха много междуградски автобуси с лепенки "Градски транспорт Пном Пен", но не можах да вникна докрай в тази мистерия - не разбрах нито кой бе дал парите, нито кой бе ги взел. И не на последно място трябва да спомена, че влакът в Камбоджа (той е само един) се движи от Пном Пен към Сисофон само на нечетно число (и четно в обратна посока), тръгвайки някъде към 6:30 от огромната, призрачна столична гара. До преди няколко години министерството на транспорта в Камбоджа не издаваше билети за влак на чужденци - идеята бе, че освен катастрофите, влаковете са пълни с бандити и билетите може да бъдат използвани като доказателство при евентуални съдебни иски срещу държавата. Но в резултат на тези радикални мерки туристите пробвали какво ще стане ако се возят без билет, видели че никой не ги контролира и разгласили новината. За жалост, през 2005 година тази мъдра политиката вече бе коригирана, билетът за чужденец струваше 2 пъти по-скъпо от нормалната цена за превоз и не успях да се кача на влак... отделно че трябваше да чакам два дни до следващия, който заминаваше за там, от където току-що идвах.

Четвърто чудо - Ангкор. В Камбоджа се продават цигари марка "Ален Делон", струващи половин долар. В Камбоджа за под долар може да намериш 0.7 литра шотландско уиски (смесено по традиция с висококачествен местен алкохол), от което не боли глава. Горедолу такава е и цената на бирата Ангкор, а тя носи името на най-големия религиозен храм в света, намиращ се в непосредствена близост до град Сием Реап.

Пътепис: Камбоджа – Страна на чудесата и един ужас

Ангкор значи свещен на кхмерски, а в огромния комплекс от хиндуистки и будистки храмове се намират Ангкор Ват (свещения храм), Ангкор Том (свещения град) и още десетки забележителни постройки от каменни канари, докарани от планините Кулен на 40 км от тук. Целият ареал, в течение на векове, е бил строен, поправян и дострояван от могъща династия, която за пръв път се появява по китайските хроники в края на 13ти век - вече задминала апогея си. Джаяварман II още от ранния 9ти век поставя началото на ангорските крале, а Джаяварман VII е строителят на много от будистките монументи, когато в опит да "покръсти" народа си, сменя държавната религия от хиндуизъм на будизъм (Махаяна). В последствие страната на кхмерите се изтощава военно и най-вече финансово, столицата се премества от Ангкор в Пном Пен, но все пак кхмерите приемат будизма в неговото друго течение Теравада (което някои неправилно наричат Хинаяна). Какво може да се каже със сигурност за Ангкор? Храмовете са разпростряни на територия с обща площ над 400 км², от двете им страни (изток и запад) има две огромни езера-резервоари с вода за напояване, течаща по майсторска система от канали, населението на Ангкор Том е било около 300 000 души, а населението на целия комплекс било около милион. Всичко това от времена, когато холандските племена са живеели в мочурища, а петдесет хилядното население на Лондон се е борило предимно с плъхове. Владетелят на кхмерите се наричал Девараджа. Този потентен полубог-полукрал с харем от 3000 жени и няколко съпруги всяка вечер се изкачвал до спалнята си в златната кула Пимеанакас, където по задължение трябвало да изпълни любовен ритуал с деветоглава змия, приемаща образа на жена. Ако Девараджата пропуснел и една вечер, той бил обречен на смърт. Това предание навярно рефлектира факти от архаичното битие на кхмерите - както споменава китайският дипломат и хроникьор Жоу Дагуан жените в Камбоджа били ненаситни на секс, а единствената възможност за почивка на мъжа била до втория ден след раждане. Всичко това е разбираемо - по много от стените на храмовете има релефи на митичните танцьорки "апсара", а те и до сега изглеждат все така тайнствено съблазнителни... дори и без пукнат грош в джоба си. Не съм в състояние да опиша безкрайната хармония, красота и монументалност дори и само на най-забележителните храмове. Ангкор Ват и Байон са шедеври, които поставям наравно само с пирамидите, китайската стена и египетския Абу Симбел. А всички други колосални постройки от Боробудур и Мачу Пикчу до европейските дворци играят някъде във втора дивизия. Входният билет за Ангкор Ват струва 20\$ за ден, 40\$ за 3 дни и 60\$ за седмица, но е наивно да се смята, че тези пари отиват в борбата срещу бедността на страната. Фирмата Сокимекс (камбоджанската петролна империя) е получила концесия за Ангкор и е поела този доходен бизнес от държавата. Някъде от индонезийските Прамбанан и Боробудур престанах да плащам входове на новоизлюпени милиардери-посерковци и макар, че Ангкор не бе изключение, определено трябва да получа награда за шурмуването му с велосипед. Връщаха ме около 6 пъти, имам и снимка с един от пазачите, но в последствие, макар и с доста усилия, успях да разгледам всички храмове, които си бях набелязал. Дори и Сокимекс не е в състояние да опази такава голяма, обрасла площ от една твърда и инатлива българска кратуна.

Пето чудо - Тонле Сап и Меконг. На няколко километра от Сием Реап се намира голямото езеро, наречено от местните Тонле Сап, което на кхмерски значи "голямо езеро". Пътувайки с велосипед натам и от двете страни на пътя се виждат реки, канали и малки селца от малки сламени къщурки на колци. Когато селцата свършат, пред очите ви в дясно се открива висок хълм с храм (за който понякога не трябва входен билет от Сокимекс) а от ляво се простират с километри безкрайни полета, по които се виждат прогнили и самотни дървени лодки. Площта на езерото е около 2500 км², но това е само през сухия сезон. Когато от Май/Юни заструят дъждовете и водите на жълтия, величествен Меконг започнат плавно да прииждат, площта на езерото става 4 пъти по-голяма. Така в зависимост от времето Тонле Сап се намира между 10 и 30 км южно от Сием Реап. Аз пътувах около 30 км преди да стигна до пристанището, което удивително приличаше на судански номадски пазар с паянтови платнени колиби,

мръсни деца и ситен пясък, завихрящ се от свежия езерен вятър. Платнените колиби може за няколко часа да се вдигнат и преместят отново на сухо, а по езерото има и безброй къщи, вдигнати на понтони. Когато нивото на Тонле Сап се качи е нужно да се побие само един кей и новото пристанище изглежда по същия начин на примерно километър от старото. След десетина дни намерих и разковничето на феномена Тонле Сап в Пном Пен. В града с четирите лица (по едно за всяка река), близо до кралския дворец, Меконг X-образно се разделя на три - реката Тонле Сап поема към голямото езеро, а течението на Долен Меконг и Басак води на юг към Виетнам, където след стотина километра двете реки се преплитат отново в един безкраен лабиринт - наречен меконгската делта. Течението на реката Тонле Сап е от Меконг към езерото в дъждовния сезон и обратно през сухия, а някъде Май в столицата се устройват големи тържества и церемонии с лодки в деня, когато реката сменя посоката на течението си. Така Тонле Сап играе ролята на един огромен регулатор - и ако над Пном Пен Меконг често погажда номера на местните, виетнамската делта винаги е с константно ниво. Какво друго прави впечатление по Меконг? Хората около всяка голяма река, била тя Янгдзе, Жълтата Река или Нил, си приличат. По същия начин заселниците на Тибет, дори и по външен вид, напомнят повече на индианец от перуанските Анди, отколкото на китаец или индиец. Спрях се за няколко дни в малко градче на Меконг, наречено Краче (което местните произнасят точно по български) и селяните наоколо, лодкарите, шлеповете и децата, плуващи покрай брега неминуемо съживиха нилските ми спомени. Липсваха камилите и водните помпи, напояващи судански ниви, затова пък тук по къщите имаше вързани маймуни, но всичко останало, от биволите до палмите бе пак на обичайното си място. Разликата между меконгския и нилския бивол, както и между палмата с фурми или ветриловидната палма, е минимална в сравнение с тежкия отпечатък на реката върху хората. На 20 км северно от град Краче имах възможност да наблюдавам и сладководни делфини стигащи до 3 метра и 30 годишна възраст. Те обитават водите между границата Камбоджа/Лаос и виетнамската делта, но със сигурност може да се видят само след няколко часа чакане от платформа с изглед над цялата местност. Гледката не е особено впечатляваща, но пристигнат ли веднъж, делфините игриво излизат на стада на повърхността, поемайки въздух през броени минути. Новината бързо се разчу, съдейки по нарастващата тълпа от местни зяпачи и туристи, изсипвани от микробуси, а аз се запътих още няколко километра на север, където се отклоних от главния път, спирайки едва в ниското при малка лодка, поклащаща се спокойно над огромната река. Лодката бе обитавана от семейство с три малки деца, под тръстиковия навес малка говореща птичка пърхаше в кафез, някъде нависоко бе вдигната ръждива антена, а след време пристигна и бащата с още един кафез и децата любопитно се скупчиха около него. Наблизо се виждаше малък пясъчен остров с палми, а около него в плиткото други деца, събираха в плетени кошници рачета, каквито за 500 риела продава всяка крайпътна колиба. Седнах на брега и наблюдавайки всеки малък детайл наоколо си представих хиляди генерации от селяни, рибари и лодкари по Нил, по Меконг и по Янгдзе, които са вършели и ще вършат с векове същата тази обикновена, но къртовска работа, превръщаща водата от неприятел в помощник. Усетих как времето застива и как пространството се развива около единствения човек на земята, който живее на една единствена река.

Шесто чудо - монасите. За разлика от събратята си в Тайланд, които по принцип не се интересуват от чужденците, монасите в Камбоджа до един говорят английски. Направи ми впечатление, че те търсят контакт с туристите и почти във всеки храм спирах да разменя по няколко думи с тях. Тукашното течение на будизма, както и в Шри Ланка, Бирма, Тайланд или Лаос се нарича Теравада, а Теравадата много преди новата ера започва да се разпространява от Индия през същите тези страни към югоизточна Азия. По-новото течение на будизма, се нарича Махаяна, която се разпространява и естествено променя и обогатява през Непал, Тибет и Китай към Япония и Корея или Виетнам. Разликите между двете форми са минимални, но докато висша цел в Теравадата е идеалистичното и леко егоистично получаване на просветление и откъсването от неизменния кръговрат на природата, монасите в Махаяната отлагат

този момент с цел да споделят мъдростта си и да помогнат на ближните. Както и да е - монасите в Камбоджа без изключение бяха хора, за които манастирът е само една чудесна възможност за евтино и сравнително добро образование. Наред с будистките кодекси или религиозните и исторически текстове на санскритски те учат и английски, който отваря повече врати за една добра и доходна работа в бъдеще. Много от монасите разправяха, че те са гордостта на селските си семейства, а майките и бащите им (задължително в този порядък) чупят и от последния си залък, за да финансират уроци по английски, струващи около 4\$ на месец. При един иначе почти безплатен живот от милостиня, понякога трябва да се намерят и пари за транспорт до къщи, но много от монасите споделяха, че с години не са се прибирали при семействата си, въпреки че територията на Камбоджа не е голяма. По някои храмове се виждаха и тълпи от бездомни деца, които съжителстваха тук в странна симбиоза - монасите отделяха от ориза и храната си, а децата чистеха наоколо, перяха и простираха робите им или се занимаваха с друга дребна работа в свободното си време, когато не крадяха, просеха или продаваха кърпички по градовете. Тежко се живее там, където хората трябва да преживяват само от дупките по джобовете си, но от друга страна най-бедните хора са изключително задружни, много по-щедри от Bill Gates и определено по-щастливи от среднестатистическия европейец. А скептиците могат да дойдат до тук и лично да проверят за себе си.

Седми ужас - геноцида. Камбоджа не е страната с най-многого мини в света (както се убедих в Египет), въпреки че често се виждат оградени полета с ясни и лаконични знаци. По-опасни са неоградените полета, известни само на местните, а още по-смъртоносни са никому неизвестните. Няма статистика колко американски бомби са изсипани над Камбоджа през втората индокитайска война, а много от тях изглеждат като шарени играчки и все още късат ръце и крака най-вече на малките любопитни деца. Страната и досега не е успяла да надживее ужаса на гражданската война, терора на Пол Пот, нашествието на вьетнамската армия и като резултат от този фатален сблъсък на китайски, американски и руски интереси, са загинали 3 300 000 души, което поставя Камбоджа начело в статистиките по геноцид процентно от населението. Както казва китайската поговорка - тревата е много утъпкана, там където се бият (или съвкупяват) слоновете. Кралят на Камбоджа в началото на 70те години на миналия век е свален при преврат, организиран от Лон Нол, който е само една марионетка на американската външна политика. В резултат се появява китайската марионетка Пол Пот, заедно с Йенг Сари и Та Мок, които не са герои от „междузвездни войни“, а негови верни съратници. Населението на Камбоджа бива разпратено от градовете към оризищата, а образованите хора, както и необразованите с очила биват просто ликвидирани. В последствие идват и вьетнамците, зад които стоят и руснаци и българи, а първите що-годе демократични избори се организират едва през 1993 година. Крал Нородом се завръща малко преди това и основава партия (звучи познато), а Пол Пот умира 1998 година с думите - "Съвестта ми е чиста." Почти в центъра на Пном Пен и досега има музей на геноцида, чието име е Туол Сленг. На кхмерски това значи както "отровен хълм", така и "място за изкупване на вина", а тук в сградата на бившо училище, по времето на Пол Пот е създаден затвора С-21, през който са минали 14 007 души. Само 7 от тях са оцелелите, а остатъкът след прангите, разпита, боя и всичко, което може да ти се случи в един затвор, са изпращани за последно към "смъртоносните полета", където изкопавали гробовете си преди да паднат в тях. Музеят може да се препоръча само на хора, които харесват места като Освиенцим, Бжежинка, Дахау или Маутхаузен, а всички други ще си тръгнат от там с мрачни чувства и тежки мисли. В сградата, наред с уреди за мъчения, килии, пранги и фотографии има и абстрактна фото-изложба, показваща снимки от това проклето място, върху които са насложени ефектно размити лица на убитите, които като духове сякаш още се носят наоколо. Всеки некремиран будист според религията не намира спокойствие и се превръща във вечно витаещ дух, а като край на тази тема ще опиша и моите преживявания със "смъртоносните полета" и "духовете". Бях се запътил към "смъртоносните пещери", разположени на карстов хълм в близост до град Батамбонг и

Пътепис: Камбоджа – Страна на чудесата и един ужас

въпреки че потроших много време, видях и маймуни и Буди, но не успях да намеря пещерите с кокалите. Спрях няколко монаха и почнах да им обяснявам, но те не знаеха как е кокал, или череп на английски. Отворих тефтерче и им нарисувах пиратското знаме, а те казаха със страх "ghost" (дух на английски). Близо половин час се обяснявахме и накрая те ме поведоха. Стигнахме само след 10 минути. В първата пещера, в близост до polegнал Буда имаше желязна ракла с кокали и черепи, втората пещера бе подобна но без Буда, а като понечих да се спусна в една от многото дупки с кокали по земята монасите доста се поизплашиха и почти офейкаха. Много от черепите бяха с дупки, някои от кокалите бяха начупени, направих една снимка с монасите, която все още не съм им изпратил, но в крайна сметка аз стигнах до целта си, а те сложиха две нови думи в речника.

Осмо чудо - малцинствата. В североизточна Камбоджа до границите с Лаос и Виетнам се намират две провинции забравени от Бога - Мондулкири и Ратанакири. Сериозният пътник из тези диви места трябва да си носи минотърсачка, джип, килограм хапчета против малария и поне калашник, но за такива като мен от няколко месеца е открита транспортна връзка между Пном Пен и Сен Монором - главния град на Мондулкири. Местността е хълмиста и залесена, а боровите гори наоколо напомнят на роден пейзаж. На изток от Сен Монором живеят десетки малцинства като Пног и Джарай, които са с векове назад във времето. Въпреки това по селата се виждат тотеми, изобразяващи самолети и автомати, според един от последните им запомнящи се контакти с цивилизацията и войната от преди повече от 30 години. Тютюнът е основен източник на пари и прехрана за джараите, а религията им е анимизъм с будистки отражения. Смятайки, че болестите и бедната реколта са само резултат от витаещи, неспокойни и зли духове, джараите се чувстват задължени да принесат вол или поне прасе в жертва. Само кръвта на животното се използва за ритуала, а след това, около оглозгани кокали цялото село с дни се търкаля из колибите. Естествено е имунната система да се засили при наличието на толкова богата, питейна храна и епидемиите да намалееят, а в Сен Монором вече бе започнала работа една неправителствена организация, наречена НОМАД и специализирана в проблемите с маларията. Нейната цел е първо да поясни на туземците, че маларията се предава не чрез духове, а от бременния женски комар анофелес, второ да достави достатъчно мрежи против комари и трето да набави евтини лекарства. Маларията в момента се терапира с мефлокин, но особено в тези погранични райони между Камбоджа и Виетнам тя бързо става резистентна и тогава лекарството се сменя. Но в крайна сметка не маларията е враг номер едно на малцинствата, а масовото обезлесяване, което може да се наблюдава с километри по пътищата. Подобно на Суматра и тук гората се изсича и опожарява със светлинна скорост и като резултат джараите и пногите, надживели и война и бомби и болести и немотия ще се появят на тълпи в близките градове, превръщайки се от самобитно племе в обикновени просяци.

Девето чудо - Пном Пен. Подобно на Виентян и тук е трудно е да разбереш, че се намиращ в столица. Малко са високите сгради наоколо, но градът поне е планиран така, че да не може да се изгубиш. Всъщност историята на Пном Пен започва (как би могло да бъде иначе) от жената Пен. Легендата гласи, че тя намерила няколко будистки статуи в дърво, плуващо по Меконг. Пном на кхмерски значи хълм, а на този хълм е вдигната красива ступа, в която са зазидани будистките статуи. Сега градът е разделен от десетки хоризонтални и вертикални номерирани улици - четните са с посока изток-запад, а нечетните водят от север на юг. Малкото изключения носят имената на "руската федерация", Тито, Нородом, Мао, Де Гол или даже Жок Димитров. Тротоарите обикновено са препълнени със стока, магазини, паркирани коли и мотори, така че ходенето по тях е невъзможно, а пешеходците се движат по улиците, където постоянно трябва да се оглеждаш на всички посоки освен към небето. Превозните средства идват постоянно и от всякъде, а движението в столицата е много по-хаотично в сравнение и с най-неуредения арабски град. Понякога улиците са преградени с бариери, между които са разположени навеси. А под навесите до тонколони се виждат

десетина танцуващи местни или на други места - двадесет празни маси. Изобщо цари такава безредие, че на няколко пъти се хващах да мисля за арабите, усещайки в последствие, че арабите са само бледни копия на камбоджанците. А какво мога да кажа за местните? Малко са нивите и оризищата, които видях из страната. Наистина - бях тук на края на сухия сезон, което не е особено плодородно време, но в сравнение с всеки друг селски народ, кхмерите са очебийно мързеливи. Кхмерите очевидно имат и тънка бандитска жилка - много от тях, идвайки при мен за поздрав ме потупваха по издутите джобове или понечваха да отворят раницата. Имах чувството, че и след десетки години Пол Пот, войни, мини и безредие в страната нищо не се е променило. Бедността цареше навсякъде, често по сергиите продаваха пържени скакалци, жаби, плъхове и всякакви други деликатеси, които местните (за по-вкусно) смесваха с една ужасна каша от солена, ферментирала риба, чийто мирис не може да се забрави. Не мога да отрека, че в Камбоджа за пръв път от много месеци насам, се наях на вкусен хляб, но това бе единственото изключение на една иначе бедна и стереотипна кухня от зеленчуци, листа, ориз и миниатюрни мръвки залоено месо с неясен произход. Китайците с гордост казват, че се хранели с всичко на 4 крака освен масите и столовете, но камбоджанците явно не са толкова претенциозни и бройката или даже наличието на крака не е особено важен фактор. А като споменах за броенето, трябва също да отбележа, че (подобно на Бирма) местните използват петична система. Шест на камбоджански е "прам муй" (пет-едно), седем - "прам пи" (пет-две) и така нататък. Седемдесет обаче не е "прам пи сип", а "джетсип", както на тайландски, така че и тук Камбоджа си остава една страна на загадките и най-вече на чудесата. Блажен е всеки, решил да опише природата и бита на хората, защото за тази задача не е нужно и грам майсторство - достатъчно е да се разходиш с отворени очи наоколо и да споделиш видяното. А вместо край, въпреки бедността, бандитите, мизерията и мързела, въпреки скакалците, плъховете, жабите и глада правя поклон пред поданиците на кралство Камбоджа. И още по-голям поклон пред духовете.